

INVLOED VAN WATER- EN OEVERREKREATIE
OP DE VOGELSTAND IN FRIESLAND

Klaas Koopman

Inleiding

Jaarlijks neemt de rekreatiedruk op meren en plassen in Friesland toe. Diverse instanties en organisaties zijn het er over eens dat hieraan op bepaalde plaatsen een halt dient te worden toegeeroepen. Aangenomen wordt dat het natuurlijk milieu uiteindelijk sterk negatief wordt beïnvloed.

In de ornithologische tijdschriften en boeken is weinig te vinden over de invloed van recreatie op de vogelstand in waterrijke gebieden. Meestal wordt het alleen genoemd als mogelijke of waarschijnlijke oorzaak van de achteruitgang van diverse soorten. Slechts zelden worden konkrete gevallen van verstoring of achteruitgang van een soort door de recreatie genoemd.

In dit artikel zal getracht worden aan te geven welke verstoringen op kunnen treden en wat de gevolgen voor de diverse soorten kunnen zijn. Gebruik is gemaakt van datgene wat fragmentarisch is vermeld in de literatuur en van eigen waarnemingen en inzichten. Deze inzichten zijn soms theoretisch en behoeven in de praktijk niet altijd op te gaan. Dit artikel moet dan ook gezien worden als een eerste stap om te komen tot een goed beeld van de invloed van water- en oeverrecreatie op de vogelstand. Ik houd mij daarom aanbevolen voor kommentaar en voor konkrete gegevens van verstoringen, achteruitgang e.d.

Algemene aspecten

We kunnen drie bronnen van verstoring onderscheiden.

1. Vernieling van de vegetatie, onder andere door het aanleggen van boten in de oevervegetatie, vanaf die boten paden maken door het riet om de oever te bereiken en vanaf de oever paden maken voor het vissen en zwemmen.

2. Verstoring van de vogels, onder andere door het aanleggen van boten in de direkte omgeving van de nesten, veelvuldig langs de oevers en over het boezemland lopen, vaak met loslopende honden en schreeuwende kinderen, en het verstoren van concentraties niet broedende vogels zoals futen, ruiende eenden, slapende steltlopers. Waarschijnlijk zijn sportvissers een grote bron van verstoring. Zij zijn 's morgens zeer vroeg aanwezig en kunnen uren op dezelfde plaats blijven. Hierdoor duurt de verstoring de gehele dag en kunnen vogels uren achtereen van het nest worden gehouden, waardoor het embryo in het ei kan sterven of de jongen van honger, hitte, kou of regen kunnen omkomen.
3. Het creëren van voorzieningen t.b.v. de recreatie, onder andere zwemplaatsen, stranden, aanlegplaatsen voor boten, campings. Hierbij wordt de oorspronkelijke vegetatie verwijderd. Dergelijke vernielingen zijn vrijwel onomkeerbaar. Bovendien zal de kwaliteit van het water in de omgeving van dit soort voorzieningen vaak achteruitgaan.

Invloed van de recreatie op de diverse soorten

Ik heb me beperkt tot soorten die ook buiten volledig voor publiek afgesloten natuurreservaten voor (kunnen) komen. De eventuele verstoring in dergelijke reservaten is een gevolg van onvoldoende goede bewaking.

Fuut Nestelt in de buitenste riet- of biezenrand. Het drijvende nest kan gemakkelijk door de golfslag van speedboten worden vernield (Rooth, 1974). De fuut broedt vanaf het eerste ei. Bij intensieve watersport wordt het nest vaak verlaten zodra het eerste jong is uitgekomen (Bauer & Glutz von Blotzheim, 1966). Diverse avifauna's melden achteruitgang door toename van de watersport. Leys & De Wilde (1971) schrijven dat de fuut zich op rustige uithoeken terugtrekt. In deze uithoeken is de dicht-

heid dan erg hoog. Vlug (1976) zegt dat watersporters op het IJsselmeer vaak door grote groepen ruiende futen varen. Juist een ruiende vogel heeft rust nodig, daar de rui veel energie vergt. Bovendien vermelden Vlug (1976) en De Zeeuw (1976) dat sportvissers broedende futen vaak uren achtereen van het nest kunnen houden.

Purperreiger Broedt in riet en lage struiken, meestal ver van de randen verwijderd. Is erg gevoelig voor verstoring. Bovendien kunnen eieren en kleine jongen slechts korte tijd onbedekt zijn.

Woudaapje Zeer schaarse broedvogel in Friesland. Het nest bevindt zich niet al te ver van de buitenste rand van de vegetatie. Voedselvluchten voor de jongen gaan over open water rechtstreeks naar het nest toe. Afge-meerde boten in de direkte omgeving verstoren zonder meer het broedsel (Van der Straaten en Verhoef, 1971 en De Zeeuw, 1976). Verschillende avifauna's melden ook de achteruitgang door het afmeren van boten in de omgeving van de nesten.

Roerdomp Hoewel de soort meer binnen in het rietveld broedt dan het woudaapje, vermelden de meeste geraadpleegde avifauna's achteruitgang bij een toenemende rekreatiedruk.

Zomertaling en slobend Gaan in de weidegebieden sterk in aantal achteruit door een steeds intensiever bedreven landbouw. Boezemlanden zijn en blijven een geschikt broedbiotoop. Broedende vogels zijn waarschijnlijk gevoelig voor verstoring bij veelvuldig betreden van het terrein. Nesten waarvan de broedende vogel is opgejaagd zijn een gemakkelijke prooi voor kraaien e.d.

Krakeend Broedt in rietkragen. Nesten waarvan de broedende vogel is afgejaagd kunnen een gemakkelijke prooi zijn van predatoren.

Tafeleend Nestelt in de oevers waar riet en biezen ontbreken. Boten leggen waarschijnlijk bij voorkeur op dit

soort plaatsen aan, waardoor de nesten waarschijnlijk veelvuldig verloren gaan.

Bruine kiekendief Broedt in bredere rietkragen langs de meren. Op veel plaatsen wordt achteruitgang gemeld door recreatie. Op plaatsen met weinig of geen recreatie neemt deze soort de laatste jaren weer wat toe. Alleyn (1976) schrijft dat bij het Bergummermeer en De Leijen vanaf 1972 jaarlijks één à twee paar broedpogingen ondernemen, maar dat de vogels weer verdwijnen als de recreatie "losbarst". In 1975 kwam van een vijflegsel slechts één ei uit; waarschijnlijk door een overmaat aan verstoring werden de eieren onvoldoende bebroed. Volgens G. Mast (pers. med.) is dit nest in 1976 weer verstoord.

Kwartelkoning Is grotendeels uit Friesland verdwenen. Boezemland is een goed biotoop. De soort is erg gevoelig voor verstoring.

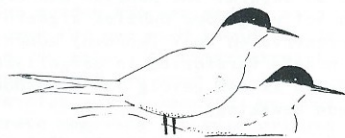
Watersnip en tureluur Verdwijnen voor een groot gedeelte uit de polders door intensivering van de agrarische bedrijfsvoering. Boezemland is nog een gunstig biotoop. Door veelvuldig aanleggen bij de kleinere percelen en door het betreden van alle percelen boezemland worden de vogels dermate verstoord dat het broeden niet met succes kan worden beëindigd.

Kemphaan Is nog meer dan bovenstaande twee soorten gevoelig voor intensivering van de landbouw. Boezemland is een geschikt biotoop. Verder komen op boezemland de baltsplaatsen van de *o* voor. Opvallend is dat in het gebied met de kleine meren noord van het Heegermeer en de Fluessen de baltsplaatsen (3 stuks) op de rustigste stukken boezemland voorkomen. De soort is zowel op de baltsplaats als broedend gevoelig voor verstoring.

Zwarte stern Broedt zowel op Krabbescheer in luwe hoekjes van plassen als op boezemland. Is erg gevoelig voor verstoring (De Zeeuw, 1976). Nesten worden vooral in het begin van het broedseizoen gemakkelijk verlaten. Na bezoek van mensen aan een kolonie kan zeer vlot predatie van eieren of van jongen optreden (Vogelwerkgroep Grote Rivieren, 1973). Ook kunnen boten tussen en over de nesten heen varen. Diverse avifauna's vermelden achteruitgang door recreatie.

Dwergstern Broedt op zandstranden met schelpenbanken onder andere aan de Friese IJsselmeerkust. De vogels zijn gevoelig voor verstoring en de eieren en jongen kwetsbaar voor felle zon en regen.

Visdief Broedt veel op boezemland. Is erg gevoelig voor verstoring. Bij verstoring worden vaak eieren en jongen geroofd door de veel minder schuwe kokmeeuwen. Eieren en kleine jongen zijn erg gevoelig voor felle zon (het ideale recreatieweer). Volgens Osieck (1972) is de soort in het binnenland van Nederland vooral sterk afgenomen door een toenemende recreatiedruk.

Baardmannetje, snor, kleine karekiet, rietzanger en rietgors Van deze soorten is mij niets bekend t.a.v. verstoring. Ook in de literatuur heb ik hierover niets kunnen vinden. Evenals bij de andere in dit artikel genoemde soorten zal vernietiging van het biotoop tot afname van de soort leiden.

Grote karekiet Broedt in riet dat in het water staat. Neemt volgens Den Uyl (1971) in aantal af door het afmeren van boten aan de rietzoom. Van deze soort is volgens Y. Roukema (pers.med.) aan de Oudegaaster Brekken een paar verdwenen, nadat er enkele woonarken ten behoeve van de recreatie werden aangelegd.

Gele kwikstaart Ook deze soort is door intensivering van de landbouw voor een groot gedeelte verdwenen uit het weiland. Boezemland is een goed biotoop. De soort heeft rust nodig om te broeden.

Konklusies

Om de natuurlijke rijkdom van de Friese meren en plassen inclusief het IJsselmeer te behouden zal moeten worden gezocht naar de mogelijkheden tot drastische beperking van de negatieve effecten van de water- en overrecreatie op de vogelstand. Het instellen van rustgebieden lijkt noodzakelijk. Deze

rustgebieden zullen ontoegankelijk moeten zijn, daar de praktijk heeft geleerd dat een deel van de recreanten zich niets aantrekt van borden. Als voorbeeld kan hier dienen wat in het Bewakingsverslag van de Workumerwaard 1975 is geschreven. "Nog steeds is het namelijk niet te voorkomen gebleken de "illegale" bezoekers van de waard te houden. Vooral bij het 4e hek stonden de auto's met inzittenden te wachten tot wij (de bewakers, KK) weer richting camping vertrokken. Ook de infiltratie van campinggasten die via het IJsselmeer, voornamelijk bij lage waterstand, de waard opgingen, was aanzienlijk".

Bij het zoeken naar rustgebieden moet niet alleen gekeken worden naar de soorten die thans nog voorkomen, doch ook naar de soorten waarvoor het biotoop nog geschikt lijkt, maar die waarschijnlijk al verdwenen zijn door de recreatie.

Literatuur

- Alleyn, W.F. e.a. 1971. Avifauna van Midden-Nederland. Assen.
- Alleyn, W.F. 1976. In: Vogels in Friesland, pp. 336-345. Leeuwarden.
- Bauer, K.M. & U.N. Glutz von Blotzheim. 1966. Handbuch der Vögel Mitteleuropas, Band I. Frankfurt am Main.
- Leys, H.N. & J.J.F.E. de Wilde. 1971. Het voorkomen van de fuut *Podiceps cristatus* L. in Nederland. *Limosa* 44: 133-183.
- Osieck, E.R. 1972. De visdief (*Sterna hirundo* L.) als broedvogel in Nederland. *Vogeljaar* 20: 130-136.
- Rooth, J. 1974. Over de stand van enkele voor Nederland karakteristieke broedvogels. *Vogeljaar* 22: 681-688.
- Straaten, J. van der & B. Verhoef. 1971. Avifaunistische rijkdom van de Beneden-Linge met haar oeverlanden. *DLN* 74: 1-7.
- Uyl, G. den. 1971. In: Avifauna van Midden-Nederland, pp. 398-400. Assen.
- Vlug, J.J. 1976. Het IJsselmeer als rui- en broedgebied van de fuut (*Podiceps cristatus*). *Watervogels* 1: 15-22.
- Vogelwerkgroep Grote Rivieren. 1973. Handleiding voor het inventariseren van broedvogels in Nederland. Wetenschappelijke mededelingen K.N.N.V. 96.
- Vogelwerkgroep Noordhollands Noorderkwartier. 1971. Broedvogels van Noord-Holland Noord. Zaandijk.
- Zeeuw, J.G. de 1976. De invloed van recreatie op de broedvogelpopulatie van de Kortenhoefse plassen. In: P.A. Bakker e.a. *De Noordelijke Vechtplassen*.

Adres: Nieuweweg 50,
Rotsterhaule (Fr.).